

Verstrooid duidt aan, dat men eigenlijk niet geregeld denkt, maar zijn gedachten onverschillig over allerhande dingen laat dwalen.

Waart gij daarom heden aan het ontbijt zo stil en afgetrokken? Het trof B., dat Hermans er enigszins ontdaan en afgetrokken uitzag, en nu en dan blijken van verstrooidheid gaf.

Hij is te verstrooid om met vrucht te luisteren. De professor is in gezelschap wat verstrooid.

166. AFHOREN, AFLUISTEREN, BELUISTEREN.

Iets te weten komen door het horen van een gesprek van anderen.

Afhoren heeft de ruimste betekenis; het kan toevallig en zonder opzet geschieden, en zelfs gepaard gaan met een gevoel van spijt, dat men verneemt wat niet bestemd was om vernomen te worden. Het ziet meer op de inhoud in 't algemeen dan op de eigenlijke woorden in 't bijzonder, en onderstelt, dat de zaak, die men te weten komt, nogal belangrijk is of als zodanig beschouwd wordt.

Afluisteren geschiedt altijd opzettelijk, met de begeerte om te weten wat er gezegd wordt. Het wijst op een meer aandachtig horen, en ziet niet alleen op de inhoud, maar ook op de eigenlijke woorden; doch zonder bepaald te onderstellen, dat men iets belangrijks verneemt.

Beluisteren ziet op de personen, wier gesprek men afluistert.

De spion had toevallig het parool afgehoord. Een bediende, die zich in een belendende kamer bevond, had hun het gehele plan afgehoord. Een vertrouwelijk gesprek afhoren.

Een bijzonder geval verschaft mij de gelegenheid om enige dier vertelsels af te luisteren, zonder dat men mijn tegenwoordigheid bemerken kon. Haar gelaat veranderde van uitdrukking volgens de bewegingen der afgeluisterde samenspraak.

167. AFHOUDEN, TERUGHOUDEN, TEGENHOUDEN, VERHINDEREN, BELETEN.

Maken dat iemand zich van een handeling onthoudt.

Afhouden is maken dat hij zich daarvan onthoudt, dat hij als 't ware niet aan die handeling komt, ze niet aanvat, er zich van verwijderd houdt.

Terughouden wijst er op, dat men reeds bijna begonnen is, maar door iemands tussenkomst een voorgenomen of in uitzicht gestelde handeling niet ten uitvoer brengt.

Tegenhouden en verhinderen duiden er op, dat men iemand moeilijkheden in de weg legt, waardoor hij een voorgenomen handeling niet kan ten uitvoer brengen en noodzaak is van zijn pogen af te zien. Tegenhouden wordt gezegd van de persoon zelf, verhinderen heeft meer betrekking op de handeling, die men wil voorkomen.

Beletten is sterker dan tegenhouden en verhinderen, daar het inhoudt, dat zelfs de poging tot de handeling onmogelijk gemaakt wordt, terwijl de twee laatste werkwoorden veronderstellen dat men reeds pogingen gedaan heeft, maar de verdere voortzetting hiervan werd gestuit.

Iemand van een slechte daad afhouden. Wij hebben hem van dit dwaze plan afgehouden. Ik zou u niet van uw werk willen afhouden.

Wat houdt u toch zoo halsstarrig van het priesterdom terug?

Waar zulke eisen in het spel zijn, mag men zich niet laten terughouden door kleine bezwaren.

Hare ouders hadden het ook lang genoeg tegengehouden, maar er was

niets aan te doen. Indien hij mij maar iets van zijn oogmerk had laten blijken, zou ik hem wel hebben tegengehouden.

Zij hebben steeds getracht dat huwelijk te verhinderen. De veldheer wist te verhinderen, dat de vijand hem in de rug aanviel.

Zijn ziekte heeft hem belet, die plannen uit te voeren. Zijn ouders konden hem niet beletten, dienst te nemen in het leger.

168. AFKEREN, AFWENDEN, AFLEIDEN, AFTREKKEN.

Van richting veranderen.

Afkeren is iets in een andere richting keren, zoodat het zich naar elders beweegt of naar een andere kant uitstrekt, en zich daardoor verwijderd van een bepaald punt. Het onderstelt dus een rechtstreeks optreden, een afdoende maatregel, en is dan ook sterker dan

Afwenden, waarbij het gevaar feitelijk blijft bestaan. Nochtans wordt *afwenden* meer en meer gebruikt in de plaats van *afkeren*.

Afleiden is ook een andere richting aan iets geven, maar wijst een langzame, bijna ongemerkte richting aan; men leidt de beweging, zoals men ze verlangt.

Aftrekken is sterker dan afleiden; het duidt aan, dat de richting geheel wordt verlaten en dat dit ook met min of meer kracht geschiedt.

Ik begreep zo bedaard mogelijk te moeten blijven, en de storm door rustige onverschrokkenheid afkeren. Een gevaar van iemand afkeren.

Maria zag wel, dat niets deze slag kon afwenden. Zo was een omwenteling tot stand gekomen, welke het gevaar van burgeroorlog en regeringloosheid had afgewend. Alle gevaar was nog niet afgewend.

Zonder zich te laten afleiden door het gepraat en gewoel om zich heen. Ge moet uw leed trachten te verzetten; ga eens een reisje doen, dat zal u wat afleiden en oprissen. Een verkeerd middel om zijn droefheid af te leiden.

Zult gij dat schoon en zuiver kind laten bederven, haar van godsdienst, van goede zeden en van Vlaamse rechtzinnigheid aftrekken? (CONSCIENCE) De weinigen, die zich door niets schenen te laten aftrekken van het genot, dat de muziek hun aanbood.

169. AFKERIG, HUIVERIG.

Afkerig van iets zijn betekent er geen tegenzin in hebben, er geen behagen in scheppen.

Huiverig zijn om iets te doen is niet zozeer iets niet willen doen, dan wel geneigd zijn om terug te deinzen, het niet goed durven, daar men de onzekere uitslag beseft.

In den beginne waren de Indianen geheel afkerig van alle arbeid. Hij is lui en van alles afkerig.

Men bleef dus huiverig in het doen der inenting. Ik moet bekennen enigszins huiverig geweest te zijn om over deze zaak het woord te voeren.

170. AFLEGGEN, ONDERGAAN.

(van examen).

Bij examen afleggen wordt de geëxamineerde voorgesteld als zelf handelend, als proeven gevende van zijn bekwaamheid.

Bij examen ondergaan wordt hij voorgesteld als passief, als onderzocht wordend.

Synoniemen

VOORBERICHT

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS

